

XIV.

Vinding Herreds Præste-Enkers Kasse.

Ved *T. Løgstrup*.

I Nyborg Præstegaard staar et gammelt Egetræsskrin, hvis ejendommelige Historie vi nu vil fortælle. Men først en Beskrivelse af selve Skrinet. Det er 55 Ctm. (21 Tommer) langt, 44 ($16\frac{1}{2}$) bredt og 40 ($15\frac{1}{2}$) højt. Farven er meget mørk saaledes som gammelt Egetræ farves med Tiden. Det staar paa 4 smaa Fødder, har jernbeslagne Hjørner og 3 Jernbaand paa Tvers helt rundt, for Enderne Jernhaandgreb at bære i og paa Forsiden 3 Laase. Det kan kun lukkes op ved at alle 3 Laase aabnes samtidig; oprindelig krævedes endog, at alle 3 Nøgler skulde drejes om samtidig, men ved sidste Reparation blev det indrettet saaledes, at Nøglerne kunne »staa paa halv« i Stedet for »at smække i«, saa nu kan man sætte Nøglerne i en for en, og naar den tredie Nøgle drejes om, aabnes Skrinet.

Nu gjemmes der kun Enkekassens Protokol deri, men fra gammel Tid af var den »Winding Herrids Præste-Enchers Casse«. Denne gejstlige Enkekasse blev stiftet 1712 og er saaledes iaar just 200 Aar gammel. Provsten Dr. Johan Ernst Wandal i Nyborg, og 11 Præster i Herredet oprettede den »for deris Kiere Hustruer og deris Efterkommeris«, og Tirsdagen efter 1ste S. e. Trin. 1713 underskrevs Lovene, som hovedsagelig gjælde den Dag idag. Nævnte Dag blev fastsat til et aarligt Konvent i Ellinge (Annexet til Skjellerup ved Ullerslev Station), hvilken By laa midt i Herredet. Ved disse Konventer prædikede en af Præsterne efter Tur, og hvert Aar fastsattes, hvem der skulde prædike næste Aar, og i lang Tid tillige, hvilket Æmne han skulde prædike over, og Møderne holdtes al Tid Tirsdagen efter 1ste S. e. Trin. Den Gang havde man jo ingen Sparekasser, saa det Skrin vi fortælle om, blev anskaffet til Sparekasse, idet Provsten havde det i Forvaring og hvert Aar kørte til Ellinge dermed. Provsten, den ældste og den yngste Præst i Herredet havde hver sin Nøgle, og Skrinet »maatte kun aabnes i Conventz Kircken i Ellinge«. I Kassen laa Originalfundatsen og Pengene, og det hedder om Sognepræsten i Nyborg, at den »bør hand svare til, i hvad der end kand paakomme, uden alle-neste Ildebrand og Fiende-Haand, naar han det lovlig kand bevise, da bør hand og hans Arfvinger være angrebsløse og irresponsable«. Hver Præst gav »To Rixdaler første Gang enten i Croner eller Tho Marck, derefter een Rixdaler aarlig. Der udbetaltes intet før Summen var voxet til 100 Rixdaler«. Dersom en Præst mistede sin Hustru, behøvede han ikke længere at »continuere«, men giftede han sig derpaa igjen, skulde han først »fyldestgjøre for de Aaringer, han for sin eenlige Stands Skyld haver haft Aarsag til at absentere sig«. Allerede 13. Juni 1719 var der naaet fra 97 Rdlr. til 113 Rdlr. og 4. Juni 1720 uddeltes der for første Gang af Kassen, idet »begge Præste Encherne i Nyborg boende skulde nyde hver 4 Rdlr. til Een

liden Soulagement for dem i deris Magerhed.« Fra 1744 af ofres der aarligt til Kassen paa Ellinge Kirkes Alter. Hvor alvorligt Stifterne tog det med Sagen, kan ses af følgende Bestemmelser: »Skulde nogen mærkeligt Frygt paa-komme for fiendtlig Indfald her i Landet eller andet des-lige, Hvorved fare kunde ventis, da skal Cassens beholdne Penge deeles i lige lodder til hver Præst, som tager dem i sin Forvaring og siden dertil svare. I fald at dette Værck ved saadanne Hændelser maatte paa nogen Tid aflade, da bør de da værende Herreds Brødre arbeyde af ald Magt, at det uden Ophold det snariste muligt er, igjen til Con-tinuation kan befordris, paa det, det som eengang saa christelig er Begynt Kand blive ved mand efter mand til Evindelig Brug. — Skulde denne af os saa velmente som underskrefne Fundatz nogen Tid blive afskaffet, under hvad Prætext og Paaskud der end Kunde optænkis, da skal Cas-sens befindende Quantum strax deelis lige og uden forskiel imellem de daværende Encker, hvis Mænd haver interessert i Cassen. Og staar det de da værende Brødre frit for enten de vil distribuere til Enckerne dend ganske Summa paa eengang, eller tvende og flere Gange, hvilchet skal ind-føris i Protocollen, som skal overlefveris udj dend da væ-rende Proustis gemme og forvaring som kand reservere dend og overbevisze Efterkommerne den Efterladenhed, som deris Antecessores ey hafde troet eller tænkt dem til«. Og i en senere Omredigering af Reglerne for Enkekassen 15. Marts 1798 hedder det: »Skulde Cassen gaa under, skal dens Ejendele være henfaldne og skienket til Fyens Stifts gejstlige Enkekasse, og skal da dette indføres i Proto-collen, som forvares i Provstiets Arkiv, de Interessentere, som have viist sig saa ukierlige mod deres egne Herreds Brødres Encker til udmærkende Skiænsel«.

Som et Vidnesbyrd om, hvor alvorligt Præsterne i Ti-dens Løb har taget det med samvittighedsfuld Opfyldelse af Lovenes Overholdelse, skal endnu anføres, at efter at det 1812 var blevet vedtaget, »at baade Interessenternes

Indskud og Renterne af Kapitalen skulde uddeles »i disse besværlige Tider (Statsbankerot, Krig om Norge osv.), blev det 1821 besluttet, at Enkerne kun skulde nyde Kapital-Renterne, og det aarlige Tilskud efter Fundatsens Bestemmelse anvendes til Fondens Forøgelse. Man var altsaa begyndt at angribe Kapitalen, men disse Aar fra 1812—20 vare en Undtagelse, for hvilken der gjøres følgende Undskyldning: »Da Pengenes ringe Værdi og overdrevne Priser paa Livets første Fornødenheder nu er hævet, anser man det for hellig Pligt, at Fundatsen igjen træder i Kraft. Vi haabe at finde Efterkommernes billige Overbærelse, fordi vi afvege i et Tidsrum af 9 Aar fra Fundatsen; thi Bevæggrunden dertil var: i trange Tider at lindre Enkers trange Kaar.

Men Enkekassen er ikke gaaet under trods skiftende Kaar og Tider. Iaar er der uddelt for 193de Gang.

Imidlertid gaa Pengene ikke længere i det gamle Skrin og tages ikke ud af dette. Om dets Historie vides kun dette, at under 15. Marts 1798 hedder det: »Da det forhen af Interessenterne eyende Skriin eller Lade nu er forkommet, der alligevel i paakommende Ildsvaade ey kunde være noget fuldkommen sikkert Gjemme, saa skal Hovedprotokollen saavel som Fundatz og andre til Kassen hørende Dokumenter, Obligationer osv., altid være i Forvaring hos Herredsprovsten«. Ved Restaurering af Nyborg Præstegaard 1908 fandtes det gamle Skrin, men ingen anede, hvor det hørte hen, før undertegnede nu iaar — efter 114 Aars Forløb — ved som Revisor at gennemgaa Enkekassens 200 Aar gamle Protokol har udfundet Sammenhængen. Da Skrinet fandtes, var det fyldt med Kirkens gamle Regnskaber fra 1670 af, og al Sandsynlighed taler for, at mod Slutningen af Pastor Schaanings Præstetid (1750—1800) er Kassen bleven sat tilside, og det er aldeles blevet glemt, hvor den var kommen hen, da den jo ikke længer brugtes bogstavelig talt som »Sparekasse« efter dens oprindelige Bestemmelse, fordi Pengene i Tidens Løb

var bleven omsat i Værdipapirer. De gamle interessante Kirkeregnskaber, som fandtes i den, ere blevne afleverede til Landsarkivet i Odense. Derimod kan der ikke være Tale om at aflevere Enkekassens gamle Protokol, da den er selvejende i egenligste Forstand. Det hedder i de gamle Love: »Tvistigheder reguleres efter de fleste Vota og maa ej stillis for anden Ræt eller Øfrighed«, og under 11. Marts 1907 har »Forsikringsraadet« afgivet Erklæring om, at Vinding Herreds Præsteenkekasse ikke hører under det ved Livsforsikringsvirksomhed af 29. Marts 1904 anordnede Tilsyn. »Enkekassen« er i Virkeligheden et aldeles privat Selskab, en smuk Levning af de gamle Samfund, der tilsigtede at gjøre vel indenfor bestemte Regler og Grænser. Det ledes af en Formand, Regnskabet revideres af en Regnskabsfører, og det er i sig selv hvilende, sin egen Højesteret.

Dette Præg af »et Selskab« forenet ved broderlig Aand til broderlig Hjælp kommer endnu tydeligere frem ved, hvad den gamle Protokol fortæller om Selskabets indre Virken i Aarenes Løb. Broderaanden gaar allerede stærkt gjennem de første Love, men udover Aanden i disse protokolleres der ellers kun Forretningssager og i Forretningsform, og fra Aar 1766 indtil vor Tid er Forretningsformen udelukkende herskende. Derimod er der i Pietismens gode Tid fra Aar 1746 til 1765 indflettet en Række Meddelelser, der tale lydt og kjønt om Broderaanden saaledes som det følgende vil vise. Allerede 1746 hedder det: »Saaledes er da for denne Gang voris Convent sluttet i ald Eenighed og Kierlighed«. Næste Aar: »Sjette Juli vare Brødrene forsamlede paa det Sted, hvor vi pleyer at holde voris Kierlige og Broderlige Samling, nemlig i Ellinge Kircke«. Der prædikedes da ud fra Jer. 31, 18 de conversione (om Omvendelse). 18. Juni 1748 hedder det: »vare vi kierlige Brødre samlede i vores aarlige Samling«; der blev prædiket over den retfærdiggørende Tro. 1749 blev der lifsaligen prædiket over dend Articul de bonis operibus (om gode Gjæringer) Tit. 3, 8. Aar 1752 prædikedes der de

ministerio Ecclesiastico (om Præsteembedet) til Text det dyrebare Dictum 2 Kor. 5, 20, og det blev hørt« med sød Fornøjelse, Gud give til sand Opbyggelse«. 1753 den 26. Juni vare vi kierlige Brødre efter vor broderlige Kierligheds Pligt samlede« osv. 1757: »Efter at vi kierlige Brødre i Vinding Herred have været samlede, ere 100 Rdlr. kiærligen bleven skiænket til Vinding-Herreds Præste-Enckers Cassa fra et Guds Barn, som hafde ønsket endog under Eed at Giverens Navn skulde forties.« Næste Aar: »Et Guds Barn har endnu tillagt en liiden Gave 20 Rdlr. 4 Mark.« Men med 1761 bryder det især igennem, idet der gives lidt Referat af Prædikenerne. Det hedder saaledes om Prædiken »over den betænkelige, os at ihukomme yderligst magtpaaliggende Articul de Morte (om Døden), Text Rom. 5, 12. Siden i Fortrøstning til Gud, hvis herlige Nafn, Enckers høye Ihukommere, befindes uryggeligen fast satt ved Midleren, da Hand fremstillede dette Enckens Raab: »Redd mig med Retten!« sluttede med denne ulignelige-trøstefulde Forsegling: »Skulde Gud icke redde sine, som raaber til ham? blef Herredets Encke-Casses Sager foretaget som det bliver at see her.« 15. Juni 1762 samledes vi kierlige Brødre, os til inderlige Oplevelser ved dend Dug, som gjør, at det viszne grønnis og at det Døde bliver levende til at love og velsigne vor fuldkomne Forløsere, som os er Opstandelsen og Livet, og hørte en lifsalig, glædelig Prædicken de resurrectione mortuorum (om de Dødes Opstandelse) fra vor meget hæderværdige og højligst elskede Broder, velædle og høylærde Hr. Peder Schonning, Sognepræst for Nyborg Meenighed, som hafde taget sig til Text Fil. 3, 11. Og Forhandlingerne slutter der med: »Den velsignede ævig Hoylovede Vor Herre, vor Gud, vor Fader, som os har elsket og os har givet een ævig Trøst og eet godt Haab i Naade, hand trøste vore Hierter og os styrcke til ald god tanche, tale og Gerning — hjerte ønsker vi samtlig og testerer (hvorefter følger Navn). Vi se, hvorledes disse Mænd, som slet ikke havde behøvet at

skrive saaledes i en Protokol, have fulgt deres Hjerters Trang til at bære det frem, som levede inderst inde i dem, og hvorledes de i saa Henseende ere forskellige fra Mændene før 1746 og endnu den Dag idag give os et Pust fra Datidens Trosliv. Men længe varede dette ikke. Endnu finde vi kun følgende: »Anno 1763 haver dend velsignede ævig-Hoylovede Gud, som er Kiærlighed, givet Naade til, at vi kiærlige Brødre i Windinge Herred ere blevne samlede i vores aarlige Convent i Ellinge Kierke, hvor vi, som ere Dødsens saa elendelig, at vi døer daglig, hørde over dend Articulo de Vita æterna (det evige Liv) en livsalig Prædiken«. Efter det sædvanlige om Kassens Status og Pengenes Uddeling hedder det derpaa: »Dend mellemste Nøgel til Cassens Skriin forvarer Provsten, dend anden Nøgel forvarer Broder, Hr. Engberg, og dend tredie Nøgel forvarer Broder, Hr. Friis. Det ævige Livs Ord er idag bleven talet i vor Samling. Dend Herre, som selv er dend sande Gud og Det ævige Liv, eye vore Nyrrer og herske i vore Hierter, indtil hand aabenbare viiser sig for vore Øyne! dette er hos os samtlig Sjælens sande Sind. Peder Schonning«.

26. Juni 1764: »De sacra Scriptura (om den hellige Skrift) har vi hørt idag. Gud skrive i vore Hjerter uud-slettelig alt det, hand har ladet skrive i dend gandske Skrift paa det der maa blive Gud Ære og Majestet i vore Siæle, Gud Kraft og Magt i vore Hierter, baade nu og i ald Evighed.«

Og endelig 1765 hedder det: »De Deo Patre (om Gud Fader) har vi hørdt i Dag. Hand er Lysenes Fader, af hvilken ald god Gave og ald fuldkommen Gave ved dend ævige Midlere imellem Gud og Menniskene i den ævige Aand, som er liffsens Vands Floed, udgaaende fra Guds Stoel og Lammets, komme over Os alle og velsigne Os alle baade nu og i ald Ævighed; Dette Hjærte-ønsker Vi samtlig.«

Hermed ophører disse smukke Erindringer, og det Hele gaar atter forretningsmæssigt; af og til klinger dog endnu Brodertonen igjennem.

Det gamle Skrin staar nu i Nyborg Præstegaard. De

3 Laase aabnes ikke længere med 3 Nøgler paa en Gang af Provsten og ældste og yngste Præst. Men — ikke sandt! — dette gamle Skrin har sin Historie! sin tohundred Aar gamle Historie, og den kan tale til Hjerterne om noget godt fra Guds Rige i gamle Dage. Og samtlige nuværende Interessenter, som 7. August vare samlede hos Formanden, Pastor Ussing i Ørbæk Præstegaard, bleve enige om at anbringe en oxyderet Plade paa det gamle Skrin, saa det aldrig mere skal glemmes, at det er »Vinding Herreds Præstenkers Kasse«.

Nyborg Præstegaard 8. August 1912.
